

1. Obiekt

BRAMA CHYŻAŃSKA – TWIERDZA KOSTRZYN

2. Czas powstania

1887 r.,

3. Miejscowość

KOSTRZYN N. ODRĄ

4. Adres

Stare Miasto
66-470 Kostrzyn nad Odrą
nr działki: 86/2
nr ks. wiecz.: brak

5. Przynależność administracyjna

województwo lubuskie
powiat gorzowski ziemski
gmina Kostrzyn

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Cozsterine, Cüstrin, Küstrin,
Kostrzyn (do k. 2003 r.)

7. Przynależność administracyjna do 31.12.1998 r

województwo gorzowskie
gmina Kostrzyn nad Odrą

8. Właściciel i jego adres

Miasto Kostrzyn nad Odrą
ul. Kopernika 1,
66-470 Kostrzyn nad Odrą

9. Użytkownik i jego adres

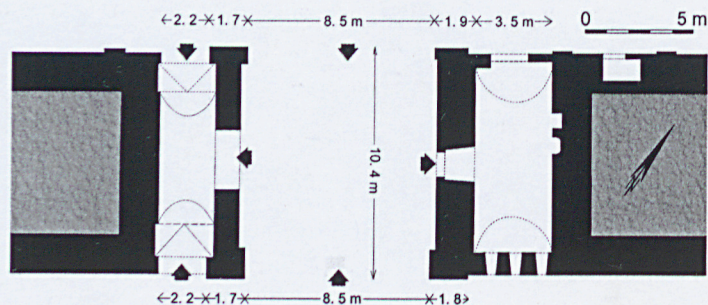
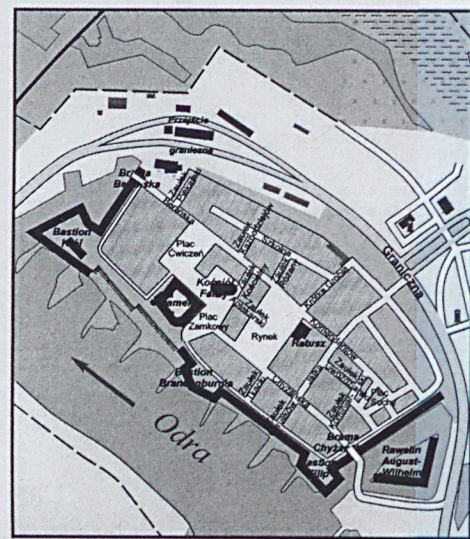
nie użytkowana

10. Rejestr zabytków

nr: KOK-I-81 z dn. XI. 1976 r.

154/5

1.

We wczesnym średniowieczu Kostrzyn w obrębie Wielkopolski. W 1232 r. oddany templariuszom. W 1249 r. zostaje stolicą kasztelani kostrzyńskiej. W 1261 r. określany mianem miasteczka, przechodzi w ręce Brandenburgii. Ok. 1300 r. – prawo magdeburskie. W l. 1535 - 71 Jan Hohenzollern przenosi rezydencję do Kostrzyna, rozpoczyna przebudowę zamku i budowę twierdzy. W 1536 r. Kostrzyn zostaje stolicą Nowej Marchii. Od 1646 r. przez miasto przebiega ważna linia pocztowa z Berlina do Prus Książęcych. W 1785 r. rozpoczęcie prac nad uregulowaniem biegu Warty i Odry; budowa kanału Fryderyka Wilhelma - zmiana biegu Warty.

W latach 1806 – 1814 okupacja francuska. W 1815 – przeniesienie siedziby władz nowomarchijskich do Frankfurtu - Kostrzyn wchodzi w rejencję frankfurcką. W 1816 r. utworzony powiat kostrzyński - dynamiczny rozwój miasta. W 1939 r. liczy 24 tys. mieszkańców. Podczas drugiej wojny całkowitemu zniszczeniu uległo 95% zabudowy. Na skutek ustaleń poczdamskich, Odra stała się rzeką graniczną, podzieliła miasto. Dawne Długie Przedmieście i Kietz zostały poza jego granicami, na terenie radzieckiej strefy okupacyjnej. W 1945 r. miasto w okręgu administracyjnym wrocławskim, w 1945 r. włączone do woj. poznańskiego. Początkowo Kostrzyn był miastem zamkniętym, jedynymi mieszkańcami byli kolejarze i celnicy. W 1954 r. rozpoczyna się budowa, największej wówczas fabryki papieru i celulozy i otwarcie granic miasta.

HISTORIA TWIERDZY

W latach 1537 – 1543 wykonano konstrukcje obwarowań ziemnych. Budowę twierdzy w oparciu o projekty włoskiego architekta Francisco Chiamamellego z Gandino rozpoczęto w 1553 r. (kierował pracami do 1578 r.). W 2 poł. XVI w. powstawał trzon twierdzy założony na planie wydłużonego sześcioboku z czterema bastionami ostrokątnymi i dwoma szerokokątnymi połączonymi murami kurtyn, z dwoma bramami, chroniony wodami Odry, Warty i fos. Wzniesiono bastiony Król, Królowa, Książę, Księżniczka i Filip mieszczące przesklepione korytarze, kazamaty i sale umieszczone w nadszańcach i pod platformami oraz kurtyny z Bramą Berlińską i Sarbinowską oraz furtą Młyńską.

Ciąg dalszy opisu na załączniku nr 1

SYTUACJA.

Kostrzyn nad Odrą – miasto położone w pn.zach. części woj. lubuskiego, na granicy polsko – niemieckiej (przejsie graniczne), u zbiegu Odry i Warty.

Stare Miasto Kostrzyn czyli teren twierdzy, usytuowane jest w pd. zach. części obecnego układu urbanistycznego Kostrzyna, na terenie od pd.zach. ograniczonym korytem Odry, z pozostałych stron – ulicą Graniczną prowadzącą do przejścia granicznego, usytuowanego w bezpośrednim sąsiedztwie pn. narożnika twierdzy. Ulica łączy krajowe drogi nr 31 (Szczecin – Słubice/Frankfurt) oraz nr 32 (Poznań – Berlin), rozgraniczając stare miasto od pozostałej zabudowy.

Stare Miasto przyjmuje kształt wydłużonego na osi pd.wsch. – pn.zach. sześcioboku, z bastionami w narożach, z których zachowane są bastiony: Król - zach., Filip - pd., fragmenty bastionu Brandenburgia – pośrodku granicy pd.zach. Oprócz bastionów zachowały się mury kurtynowe na odcinku pd.wsch. – z Bramą Chyżańską, biegnące do bastionu Filip, pd. część kurtyny pd.zach.: między bastionem Filip i bastionem Brandenburgia, znaczny fragment kurtyny pn.zach. z bramą Berlińską, od zach. zakończony bastionem Król. Na pd.wsch. od kurtyny pd.wsch. usytuowany jest rawelin Wilhelm August otoczony wodami fosy.

Brama Chyżańska znajduje się w zachowanej pd.wsch. kurtynie twierdzy. Na pd. od niej, w niewielkiej odległości – bastion Filip, na wsch. – rawelin Wilhelm August. Od pd.wsch. otoczona fosą, nad którą przerzucony most. Po bokach – kurtyny, których platformy zasypane ziemią i wyłożone darnią.

MATERIAŁ. KONSTRUKCJA. TECHNIKA.

Ściany z cegły ceramicznej, maszynowej i płyt piaskowca (cokoły), detal architektoniczny – ceglany. **Sklepienia:** w wartowni – sklepienie kolebkowe; w przejściu pd. kolebka z parami lunet.

RZUT: brama składa się z otwartego przejazdu bramnego – pośrodku oraz dwóch budynków bramnych, mieszczących przejście dla pieszych - po stronie pd. oraz pomieszczenie wartowni – po stronie pn. Ściany pn.zach. obu budynków przedłużone są na pn. i zach. w formie odcinków muru, osłaniających nasypy ziemne kurtyn. Wartownia prostokątna, jednoprzestrzenna, przesklepiona kolebką, z wejściem od strony przejazdu bramnego. Przejście dla pieszych – prostokątne, otwarte arkadami od wsch. i zach., nakryte kolebką z parami lunet w częściach skrajnych.

BRYŁA: budynki bramne usytuowane są na końcach nasypów ziemnych, konturujących mur kurtynowy, zwieńczonych platformami ziemnymi zachodzącymi nad budynki bramne; platformy wzniesione nad poziom korony murów bramy. Oba budynki w formie przysadzistych prostopadłościanów, od strony przejazdu ujętych narożnymi filarami, zwieńczonymi nadwieszonym krenelażem – powyżej korony murów.

ELEWACJE – ceglane, cokoły filarów – z płyt piaskowca. Ściany zwieńczone wyładowanym gzymsem. Na osi elewacji obu budynków od strony przejazdu – arkadowe otwory wejścia. W elewacji pd.wsch. członu pn. – trzy kwadratowe otwory okienne; w członie pd. – arkada przejścia. Dekoracyjne elewacje pn.zach. obu członów, przedłużone w mury osłaniające nasyp ziemny kurtyny, rozczłonkowane szerokimi lizenami, połączonymi nadwieszonym arkadkowym gzymsem – w zwieńczeniu ścian.

14. Kubatura ok. 650 m ³	15. Powierzchnia użytkowa ok. 136 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne brama - fragment twierdzy	17. Użytkowanie obecne nie użytkowany
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Obecnie prowadzone prace remontowe mające na celu odtworzenie obiektu, na podstawie projektu: Rewaloryzacja zachowanego zespołu fortyfikacji twierdzy Kostrzyn, Obiekt nr 1: Brama Chyżańska – PB-Konstrukcja, oprac. A. Bayer, P. Michałkiewicz, 2004 r. oraz PB-Architektura, oprac.: G. Kamiński, M. Czasnojć, J. Wachowicz, M. Adamów, 2004 r. Opracowania ogólne: 1. Kostrzyn n/Odrą, Twierdza i Stare Miasto. Studium. Historyczno-urbanistyczne wytyczne konserwatorskie. Opr. K. Kalita-Skwirzyńska i H.J. Kustosz, 1999 r. 2 Inwentaryzacja zachowanych elementów fortyfikacji w skali 1:100, z lat 1958 -1962: Bastion Król z kazamatami, Bastion Filip z kazamatami, Brama Chyżańska; wyk. przez dwa zespoły: 1.H. Urbaniak, H. Zakrzewska, R. Wiewiórkowska; 2. T. Żywiecka, D. Patkowska, B. Brzęczykowska, Zielona Góra 1958 (w zbiorach ROSiEK w Szczecinie) 3 Przeskalowanie inwentaryzacji: Bastion Król, Bastion Filip, Brama Chyżańska, oprac. A. Kamiński, Szczecin 1997, (Archiw. WUOZ) Gorzów Wlkp. 4 Wariantowa koncepcja planu szczegółowego Starego Miasta w Kostrzynie w zakresie układu programowo przestrzennego., opr. mgr, inż. Arch. A. Kamiński, mgr, inż. arch. T. Balcerzak, PKKZ Szczecin 1980-81 5. Twierdza Kostrzyn 2015. Transgraniczne studium rewitalizacji Starego Miasta w Kostrzynie nad Odrą, opr. zesp.: A. Bayer, A. Borkowski, M. Czasnojć. K. Dekert, G. Kamiński, T. Kaziszko, P. Twardochleb, A. Zaborowska, A. Zaborowski, Kostrzyn n. Odrą 2004 r.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) W trakcie odbudowy. 	

<p>21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)</p> <ul style="list-style-type: none"> - fotokopie planów budowy twierdzy, materiały kartograficzne i projekty z okresu od poł. XVI w. do 1939 r. przechowywanych w A.P. w Berlinie, wykonane przez prof. J. Stankiewicza w 1966 r. (zbiory ROŚiOŚK w Szczecinie) - Inwentaryzacja pomiarowa fortyfikacji. Oprac. Politechnika Warszawska 1952 – 62, (Archiw. WUOZ w Gorzowie Wlkp.) - E. Rosenkranz, Kostrzyn. Studium Historyczno – urbanistyczne, Warszawa 1954, (mpis Archiw. WUOZ w Gorzowie Wlkp.) - karta ewidencyjna architektury twierdzy Kostrzyn, A.M. Kędryna, R.N. Jurga, Gorzów 1997 r. (Archiw. WUOZ w Gorzowie Wlkp.) - Kostrzyn n/Odrą, Twierdza i Stare Miasto. Studium. Historyczno-urbanistyczne wytyczne konserwatorskie. Opr. mgr K. Kalita-Skwirzyńska i mgr inż. arch. H.J. Kustos, 1999 r – zawiera pełną bibliografię i archiwalia (Archiw. WUOZ Gorzowie Wlkp). 	<p>24. Uwagi różne.</p> <hr/> <p>25. Opracował</p> <p>tekst ..... PDZ „ALMA” Jacek Sawiński, 30.07.2007 r. <i>Sawiński</i></p> <p>plany i rysunki ..... PDZ „ALMA” Jacek Sawiński, 30.07.2007 r. <i>Sawiński</i></p> <p>zdjęcia ..... PDZ „ALMA” Jacek Sawiński, 30.07.2007 r. <i>Sawiński</i></p> <p>miejsce przechowywania negatywów: archiwum PDZ „ALMA”</p> <p>Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisu prawa autorskiego</p>
<p>22. Bibliografia</p> <ul style="list-style-type: none"> - R. Gaziński, <i>Akta Miast Wschodniej Brandenburgii przechowywane w zasobie Brandenburskiego Archiwum Krajowego w Poczdamie</i>, w: Nadwarciański Rocznik Historyczno - Archiwalny, Gorzów 1994, s. 79 -87; tenże; <i>Nowomarchijska kamera wojenno-skarbowa jako źródło do badań nad dziejami miast wschodniej Brandenburgii</i>, w: N.R.H.-A., T. 2, 1994, s.159 -169 - Chr. Bekmann(1641-1717), <i>Beschreibung der Stadt Cüstrin. Mit zwei dafür D. Petzold gezeichneten Ansichten herausgegeben von Prof. Dr. C. Fredrich Kgl. Gymnasialdirektor, Cüstrin 1914</i> - S.J. Ehrhardt, <i>Altes und Neuse Küstrin oder Beiträge zu einer historischen Nachricht von denen Schicksalen der Haupt-Stadt und Festung Küstrin in der Neumark.</i>,Glogau 1769 - J.C. Seyffert, <i>Annalen der Stadt und Festung Cüstrion, aus Urkunden und Handschriften</i>. Küstrin 1801 - K.W. Kutschbach, <i>Chronik der Stadt Küstrin</i>, Küstrin 1849 - C. Berg, <i>Geschichte der Stadt und Festung Cüstrin</i>, Th. 1-2. Landsberg 1917/18, w: Schriften des Vereins f. Geschichte der Neumark. - W. Thoma, <i>Küstrin 1900 - 1925</i>, w: Festschrift anlässl. D.25 jähr.Bestehens d. Ver. F.d. Gesch. Cüstrins, Cüstrin 1926; tenże: <i>Führer durch Küstrin mit seinen historischen Sehenswürdigkeiten und durch seine nächste Umgebung</i>, Neudamm 1928 - <i>Die Kunstdenkmäler des Kreises Königsberg. H.6. Die Stadt Cüstrin</i>, Berlin 1928 - J. Stankiewicz, <i>Twierdza Kostrzyn – zarys dziejów</i>, w: Studia i Materiały do Historii Wojskowości. Warszawa 1966, t. 12, cz .I - <i>Kostrzyn nad Odrą. Dzieje dawne i nowe</i>. Red. J. Marczewski, Poznań 1991 	<p>26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)</p>
<p>23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)</p> <ul style="list-style-type: none"> -aksonometryczny widok miasta- przed poł. XVII w. . (kopie Archiw. WUOZ Gorzów Wlkp) - widoki miasta wykonane przez Merina, 1652 r. . (kopie Archiw. WUOZ Gorzów Wlkp) - Kostrzyn. Miasto i twierdza, serwis fotograficzny z lat 1968, 1979, oprac.K. Roman, 1979 r. (Archiw. WUOZ Gorzów Wlkp) 	<p>27. Załączniki</p> <ul style="list-style-type: none"> * wkładka nr 1: cd. historii, mapa 1:25 000 z pocz. XX w. * wkładka nr 2.: spis zdjęć, zdjęcia * wkładki nr 3: Twierdza Kostrzyn – materiał reklamowy Urzędu Miasta Kostrzyn n. Odrą dołączony do oferty inwestycyjnej, 2004 r.

1. Miejscowość KOSTRZYN NAD ODRĄ gm. Kostrzyn n.Odrą, pow. Gorzowski, woj. lubuskie	2. Obiekt (nazwa jak na karcie) BRAMA CHYŻAŃSKA – TWIERDZA KOSTRZYN	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) cd. historii, mapa 1:25 000 z pocz. XX w.
--	---	--

Zatrudniony po 1578 do 1596 r. hrabia Roch Guerrini - Linari (autor twierdz w Spandau i w Peitz na Łużycach) nieco zmienił projekt. Zrezygnował z budowy szóstego bastionu i wprowadził furtę Chyżańską we wsch. kurtynie. Rozpoczął też budowę zewnętrznego pasa umocnień (szaniec i redan po pn.wsch. stronie), który powstał w przeciągu XVII w. w oparciu o wzory holenderskie. W 1631 r. wzniesiono rawelin księcia Augusta Wilhelma za kurtyną pd.wsch. W 1636 r. rozpoczęto budowę rawelinu księcia Albrechta przed Bramą Berlińską oraz przyczółka mostowego na lewym brzegu Odry (zakończony ok. 1640 r.) W 1659 r. rozpoczęto budowę dodatkowych umocnień przyczółka mostowego za rawelinem Albrecht w formie dzieła rogowego na Gorzynie, gdzie powstało tzw. Długie Przedmieście – wg proj. naczelnego inżyniera twierdz holenderskich Jakuba Holsta. Otrzymał formę trapezu otoczonego fosą (1852 r.). Prowadzono też regulacje drugiego pierścienia fortyfikacji – umocnień przeciwskarpy ochraniających mury kurtyn i bastionów oraz wytyczono drogę tranzytową po zewnętrznej linii fos.

Przez cały ten okres przebudowywane było, znajdujące się w obrębie twierdzy miasto oraz powstawały budowle związane z funkcjonowaniem twierdzy: arsenały i spichlerze.

W latach 1662 – 1665 zakończono budowę redanów i zmodernizowano bastiony wyrównując cofnięte barki i rozbudowując kazamaty – pod kierunkiem Holendra Tielemana Jungbluta.

W latach 1667 – 1693 pod kierunkiem Corneliusa Ryckwaerta wzniesiono bastion Brandenburgia (1672 -1676) – w miejscu projektowanego przez Chiaramellego bastionu starowłoskiego - pośrodku kurtyny od strony Odry i zmodernizowano bastion Król.

Później prace kontynuował Francuz Ludwik Cayart – budowa rawelinu Christian Ludwig (1690) zaprojektowanego przez Holsta oraz rozbudowa drugiego pierścienia umocnień, m. inn. budowa grody przy bastionie Filip (1709). Jego następca Charreton, zatrudniony do ok. 1730 r., rozbudował dzieła zewnętrzne w formie dwunastu redanów i placów broni oraz dzieła rogowego na Gorzynie. Projektował również zmiany w zabudowie miasta.

W sierpniu 1758 r. zabudowa Starego Miasta została zniszczona przez bombardowania i pożary w czasie oblężenia przez wojska rosyjskie (próba dokonania rozbiorów państwa Fryderyka II w porozumieniu z Habsburgami). Uszkodzeniom uległy również fortyfikacje. Prace remontowe prowadzono od 1770 r. pod kierunkiem głównego inżyniera twierdzy – płk. Jakuba von Petriego (autor projektu mostu na Odrze zbudowanego w 1764 r.). W ramach prac zbudowano również cztery nowe prochownie – na błoniach nad Wartą zaś na wałach wzniesiono trzy parterowe arsenały. W 2 poł. XVIII w. prowadzono też prace melioracyjne – odsunięcie ujścia Warty do Odry o 3 km na pn.zach. od miasta (1765 – 1787 – budowa kanału Fryderyka Wilhelma). Ukończono też budowę Przedmieścia Długiego na lewym brzegu Odry, na miejscu koszar na Gorzynie zbudowano zbrojownię artyleryjskie, stajnie pocztowe i plac ćwiczeń.

W okresie napoleońskim (1806 – 1813) Kostrzyn okupowany był przez wojska francuskie. Podczas walk z wojskiem rosyjskim ucierpiała zabudowa miasta a zwłaszcza przedmieść. Po wycofaniu wojsk francuskich podjęto prace drogowe prowadzone na wielką skalę (1829 - 1833); między innymi zbudowano drogę do Poznania i Słońska wytyczoną z czoła rawelinu August Wilhelm. Około poł. XIX w. rozpoczął się proces redukcji starych fortyfikacji z jednoczesną budową nowych umocnień sytuowanych na terenie Krótkiego Przedmieścia i dalej. W 1855 r. wprowadzono nasadzenia zieleni po zewnętrznej linii drugiego pierścienia umocnień i wzdłuż drogi biegnącej po zewnętrznej stronie fos. W latach 1891 – 1892 założono wodociąg, którego urządzenia techniczne umieszczono w bastionie Filip i na terenie redanu 12.

Na przełomie XIX/XX w. rozebrano pierwszy fragment fortyfikacji – kurtynę między bastionem Król a bastionem Brandenburgia, urządzając w tym miejscu promenadę obsadzoną szpalerem drzew. W 1911 r. władze wojskowe zrezygnowały z tytułu własności do fortyfikacji bezpośrednio przylegających do miejskiej zabudowy. Powstały wówczas plany rozbiórki lecz prace rozbiórkowe podjęto dopiero po zakończeniu I wojny światowej. W 1921 r. rozebrano bastion Księżniczka i kurtyny murów z bramą Sarbinowską; na zniwelowanych terenach poprowadzono kilka ulic. W

dwudziestolecie międzywojennym zasypano fosy i rozebrano północny ciąg fortyfikacji. W 1925 r. rozebrano bastion Królowa wraz z kurtyną biegnącą do bastionu Książę - rozebranego w latach 1930- 31, po czym skorygowano przebieg dawnej drogi na szańcach, prowadząc ją w linii dawnych fos. Na terenach po rozbieranych fortyfikacjach powstawała zabudowa mieszkalna i budynki użyteczności publicznej.

Przed 1945 r. zachowały się kurtyny po stronie wsch. i zach., część kurtyny pd. między bastionami Filip i Brandenburgia, oba wymienione bastiony oraz bastion Król, część rawelinu Albrecht, raweliny Wilhelm August i Christian Ludwig, dzieło rogowe na Gorzynie i fragmenty redanów po stronie wsch. oraz bramy Berlińska i Chyżańska. W tym stanie twierdza przetrwała bombardowanie w 1945 r., niszczące całą zabudowę Starego Miasta.

Po II wojnie światowej podjęto odgruzowywanie Starego Miasta na zasadzie odzyskiwania materiałów budowlanych i przewożenia ich w inne rejony kraju. W 1968 r. miał miejsce ostatni etap rozbiórek – wysadzono w powietrze pozostałości po zamku, próbowano również wysadzić Bramę Chyżańską lecz akcji nie zakończono. Uporządkowano natomiast kurtynę nad bramą Berlińską i platformę bastionu Król, gdzie w 1945 r. urządzono cmentarz żołnierzy radzieckich., wraz z pomnikiem – obeliskiem.

Od lat 70-tych prowadzono badania inicjowane przez WKZ w Gorzowie Wlkp. oraz próby zagospodarowania terenu. W 1975 r. fortyfikacje Starego Miasta zostały wpisane do rejestru zabytków. W 1993 r. na terenie Kostrzyna ulokowano przejście graniczne – na części Starego Miasta, co przyczyniło się do dalszego uszkodzenia urbanistyki ale i do wzrostu zainteresowania losem twierdzy. W maju 1997 r. uchwala Rady Miasta podjęto decyzję o odbudowie starego miasta. Powstało Towarzystwo Miłośników Kostrzyna i dwa komitety: Roboczy zespół ds. zagospodarowania Starego Miasta i Społeczny Komitet Zagospodarowania Starego Miasta. Podjęte zostały prace porządkujące teren, odsłonięto przebieg ulic, odgruzowano farę i zamek. Obecnie prowadzone są prace rewaloryzacyjne bastionie kazamatach bastionu Filip, przy bramie Chyżańskiej i Bramie Berlińskiej. Inwestorem strategicznym odbudowy jest Spółdzielnia Mieszkaniowa Podzamcze ze Szczecina, która rozpoczęła inwestycję budując 11 pierwszych domów wg projektu mgr inż. arch. Piotra Fiuka ze Szczecina.

BRAMA CHYŻAŃSKA - wzniesiona w 2 poł. XVI w., w formie furty przesuniętej od osi ulicy Chyżańskiej w kierunku pn. Nad przejściem

mieściło się mieszkanie i pomieszczenie służbowe mistrza wałowego. Na zamknięciu ulicy Chyżańskiej, w miejscu obecnej bramy, jeszcze w XIX w. stał budynek użytkowany przez garnizon. Mieściła się w nim szkoła, a w latach 1769 – 1878 lazaret.

W 1887 r. stara furta została rozebrana, wzniesiono nową bramę umieszczoną na osi ulicy Chyżańskiej. W znacznym stopniu zniszczona w czasie II wojny światowej, obecnie odbudowywana z rekonstrukcją nieistniejących fragmentów.

mapa 1:25 000, wyk. B. Gisevius, Berlin. Litografia (kopia WUOZ Gorzów Wlkp.)

1. Miejscowość

KOSTRZYN NAD ODRĄ
gm. Kostrzyn n.Odrą, pow. Gorzowski, woj. lubuskie

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

**BRAMA CHYŻAŃSKA
– TWIERDZA KOSTRZYN**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
spis materiału fotograficznego, zdjęcia

SPIS MATERIAŁU FOTOGRAFICZNEGO

1. Widok bramy od pd. wsch.
2. Widok bramy od zach.
3. Pn. człon bramy (z wartownią)– widok od zach.
4. Pd. człon bramy (z przejściem) – widok od pn.
5. Narożny filar z krenelażem
6. Przejście w pd. części bramy – widok od pn.zach.
7. Wnętrze wartowni – widok od pn.zach.

3.

Wkładkę założył: PDZ „ALMA” Jacek Sawiński, 30.07.2007 r.
Miejsce przechowywania negatywów: archiwum PDZ „ALMA”

2.

4.

5.

6.

7.

WKLADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTKÓW

ZALĄCZNIK NR 3

1. Miejscowość

KOSTRZYN NAD ODRĄ
gm. Kostrzyn n.Odrą, pow. Gorzowski, woj. lubuskie

2. Obiekt (nazwa jak na karcie)

BRAMA CHYŻAŃSKA
– TWIERDZA KOSTRZYN

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Twierdza Kostrzyn – materiał reklamowy Urzędu Miasta Kostrzyn n. Odrą dołączony do oferty inwestycyjnej, 2004 r.

Miejsce przechowywania negatywów: archiwum PDZ „ALMA”